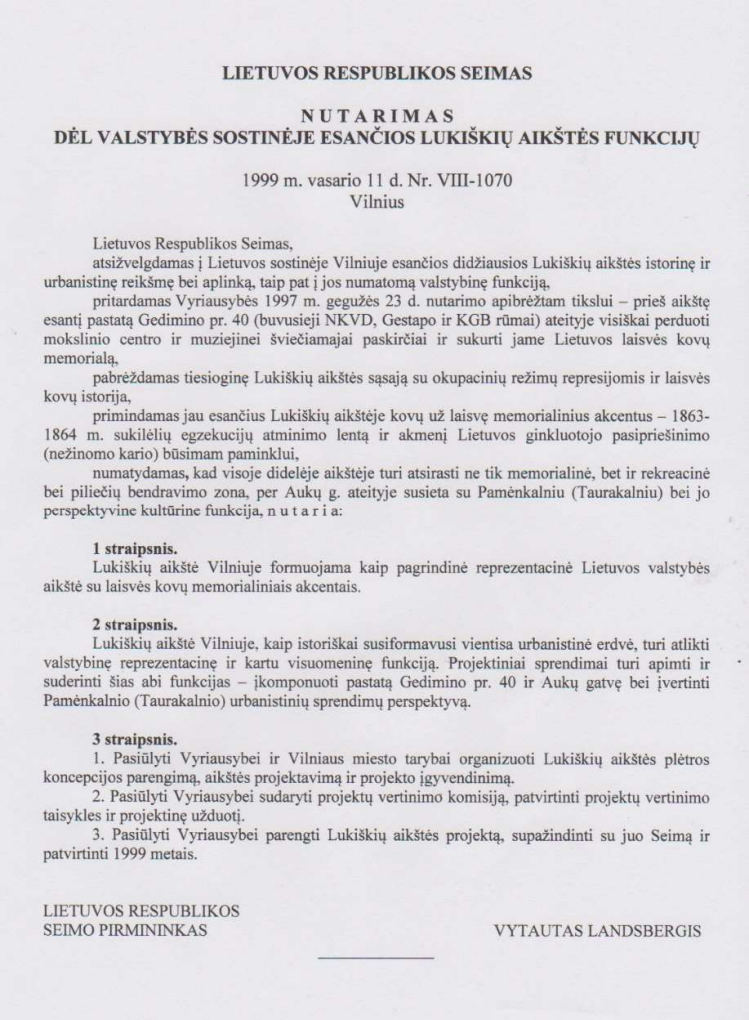
BETONAS

Apybraiža apie Lietuvos Valstybės heraldikos kelius ir klystkelius.

KUR DINGO 30 METŲ?

Lukiškių aikštės pertvarkos į pagrindinę reprezentacinę Valstybės aikštę Seimo įstatymo projektas ir Prezidento pasirašytas įstatymas griausmu nugriaudėjo man gulint ligoninėje. Tik kur nekur dar girdėti globalizatoriški liberalų virkavimai. Šis griausmas sueižėjo per 30 metų įsisenėjusį Pagrindinės reprezentacinės Valstybės aikštės betoną. Įstatymo turinys mažai kuo skiriasi nuo 1999 metais architektų brolių Nasvyčių suformuoto Seimo nutarimo „Dėl Lukiškių aikštės funkcijų“. Kur dingo tie 30 metų? Kodėl Prof. Landsbergis nepasidomėjo, kodėl nevykdomas jo pasirašytas dokumentas? Šiandien noriu grįžti į atkurtos Valstybės pradžią: Valstybės heraldikos formavimą ir jos įtvirtinimą Konstitucijoje.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

N U T A R I M A S
DĖL VALSTYBĖS SOSTINĖJE ESANČIOS LUKIŠKIŲ AIKŠTĖS FUNKCIJŲ

1999 m. vasario 11 d. Nr. VIII-1070
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas,

atsižvelgdamas į Lietuvos sostinėje Vilniuje esančios didžiausios Lukiškių aikštės istorinę ir urbanistinę reikšmę bei aplinką, taip pat į jos numatomą valstybinę funkciją,

pritardamas Vyriausybės 1997 m. gegužės 23 d. nutarimo apibrėžtam tikslui – prieš aikštę esantį pastatą Gedimino pr. 40 (buvusieji NKVD, Gestapo ir KGB rūmai) ateityje visiškai perduoti mokslinio centro ir muziejinei šviečiamajai paskirčiai ir sukurti jame Lietuvos laisvės kovų memorialą,

pabrėždamas tiesioginę Lukiškių aikštės sąsają su okupacinių režimų represijomis ir laisvės kovų istorija,

primindamas jau esančius Lukiškių aikštėje kovų už laisvę memorialinius akcentus – 1863-1864 m. sukilėlių egzekucijų atminimo lentą ir akmenį Lietuvos ginkluotojo pasipriešinimo (nežinomo kario) būsimam paminklui,

numatydamas, kad visoje didelėje aikštėje turi atsirasti ne tik memorialinė, bet ir rekreacinė bei piliečių bendravimo zona, per Aukų g. ateityje susieta su Pamėnkalniu (Taurakalniu) bei jo perspektyvine kultūrine funkcija, n u t a r i a:

1 straipsnis.
Lukiškių aikštė Vilniuje formuojama kaip pagrindinė reprezentacinė Lietuvos valstybės aikštė su laisvės kovų memorialiniais akcentais.

2 straipsnis.
Lukiškių aikštė Vilniuje, kaip istoriškai susiformavusi vientisa urbanistinė erdvė, turi atlikti valstybinę reprezentacinę ir kartu visuomeninę funkciją. Projektiniai sprendimai turi apimti ir suderinti šias abi funkcijas – įkomponuoti pastatą Gedimino pr. 40 ir Aukų gatvę bei įvertinti Pamėnkalnio (Taurakalnio) urbanistinių sprendimų perspektyvą.

3 straipsnis.
1. Pasiūlyti Vyriausybei ir Vilniaus miesto tarybai organizuoti Lukiškių aikštės plėtros koncepcijos parengimą, aikštės projektavimą ir projekto įgyvendinimą.
2. Pasiūlyti Vyriausybei sudaryti projektų vertinimo komisiją, patvirtinti projektų vertinimo taisykles ir projektinę užduotį.
3. Pasiūlyti Vyriausybei parengti Lukiškių aikštės projektą, supažindinti su juo Seimą ir patvirtinti 1999 metais.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMO PIRMININKAS VYTAUTAS LANDSBERGIS

LIETUVOS VALSTYBĖS KONSTITUCIJA.

Atkūrus Valstybę buvo skubiai ruošiama jos konstitucija. Komisijos rengimo darbo grupei vadovavo p. Kęstutis Lapinskas . Valstybės heraldikos reikėjo pačiai konstitucijos preambulei. Teko formuoti Lietuvos heraldiką naujoje istorijos mokslo šviesoje, kartu grumtis ir su opozicija,

reikalaujančia naudoti viską, ne tik herbą, bet ir pinigus be pakitimų, buvusius tarpukaryje. 1989 metais sukurta LHK ėmėsi visų atkurtai Valstybei reikalingų simbolių, formuojant visą Valstybės heraldikos komplektą. Posėdžiai vyko kas dvi savaites. Kad laimėti konkursą man teko pateikti savo projektus net 18 kartų. Tuo pačiu LHK pirmininkas H. m. dr. Edmundas Rimša suformavo pilną Valstybės heraldikos komplektą, kuriam LHK pritarė. Tokį dokumentą LHK pateikė Lietuvos Valstybės konstitucijos rengimo komisijos pirmininkui p. Kęstučiui Lapinskui. Darbo grupės nariai, dalyvaujant Komisijos pirmininkui Kęstučiui Lapinskui, rengė pirmuosius Konstitucijos projekto skirsnių tekstus. Konstitucija priimta 1992 spalio 25 dieną. Susipažinus su konstitucijos tekstu teko nustebti ir skaudžiai nusivilti. Į Valstybės konstituciją nebuvo įtrauktas brangus valstybingumo paveldas senoji Valstybės vėliava, o trispalvei suteiktos dvi pareigybės: būti Nacionaline vėliava ir kartu Valstybės (institucine) vėliava. Tuo būdu senoji LDK vėliava liko neapsaugota ir be šeimininko. Nemanau, kad Konstitucijos sudarymo komisija, ar jos pirmininkas būtų savarankiškai priėmę tokį sprendimą. Tam reikėjo „nurodymo iš aukščiau“. Lietuvos heraldikos komisija negavo jokio atsakymo į savo pateiktą Valstybės heraldikos projektą. Apie tai sužinojome tik po kurio laiko. Taip į svarbiausią Valstybės dokumentą - Valstybės Konstituciją buvo įlieta pirmoji ir didžiausia betono injekcija.

AUDIENCIJA PAS AUKŠČIAUSIOS TARYBOS PIRMINIKĄ VYTAUTĄ LANDSBERGĮ

Norėdami plačiau sužioti apie įvykusį faktą kartu su LHK pirmininku dr. Edmundu Rimša kreipėmės į Seimo tarybą ir prof. Landsbergį. Tarybos posėdžių salėje buvo apie 30 tarybos narių. Tarpe jų aktyviausi Virgilijus Čepaitis ir Kazimieras Motieka. Rodėme LHK aprobuotą vėliavos projektą ir klausėme kodėl? Profesoriaus atsakymas buvo trumpas: „O ką tauta pasakys?“

AUDIENCIJA PAS PREZIDENTĄ ALGIRDĄ BRAZAUSKĄ.

Valstybės Prezidentu tapus Algirdui Brazauskui vėl dviese su dr. Edmundu Rimša lankėmės tuo pačiu klausimu. Pažymėjome, kad klausimas opus, nes Valstybės konstitucija jau suformuota. Atsakymas buvo trumpas, bet pakankamai aiškus: „Vyrai, jūs darykite savo, o aš, kaip Valstybės Prezidentas, rasiu būdų.“

AUDIENCIJA PAS PREZIDENTĄ VALDĄ ADAMKŲ.

Gavę audienciją kartu su LDS pirmininku Gvidu Raudoniu lankėmės tuo pačiu klausimu- dėl Valstybės vėliavos. Rodėme projektą. Priėmė europietiškai, vaišino kava. Minėjo, kad pamena tarpukario Kauną ir ant Karo muziejaus iškeltą raudoną vėliavą su Valstybės herbu... Ir tik tiek. Jokių pažadų, jokių vilčių. Po kelių savaičių pasklido gandas, kad Prezidentas su palyda lankydamas Seimą pamatęs ten kabantį Lietuvos Valstybės vėliavos projektą paklausęs-kas tai? Prezidentui buvo paaiškinta. Lydintiems asmenims ir žurnalistams Prezidentas atsakęs: „Bet juk tai kičas, kaip lietuviškai kičas?“. Spauda apie šį incidentą, išskyrus trumpą žinutę, nerašė. Pradžioje gandais nepatikėjau, kol ten dalyvavęs asmuo viską patvirtino.

„PER PAŽINTIS“ NE VALSTYBĖS VĖLIAVA, BET ISTORINĖ VALSTYBĖS VĖLIAVA

Kartą, 2004 (?) metais, kalbantis su bičiuliu, operos solistu Vincentu Kupriu pasiskundžiau, kad nesiseka. Jis patarė kreiptis į Seimo narį Česlovą Juršėną, kurį pažįstąs. Susitikus, p, Česlovas

patarė kreiptis į Europos reikalų komiteto pirmininką, seimo narį Vytenį Andriukaitį. Kaip tik tuo metu komitete buvo ruošiamas NATO ir ES vėliavų naudojimo Lietuvoje įstatymas. Taip Lietuvos Valstybės vėliava poįstatyminiais aktais buvo įteisinta tik kaip Istorinė Valstybės vėliava. Esamoje situacijoje laimėjimas buvo reikšmingas: vėliava buvo, bent dalinai, apsaugota. Tuo pačiu pati vėliava atsigavo. Vėliavos buvo iškeltos prie visų sostinės įvažiavimų. Didelė vėliava iškelta pačiame Lukiškių aikštės centre į 24 metrų aukštį. Jos naudojimo ratas vis plėtėsi ir šiandien tapo itin platus. Tai lyg atsakymas prof. Vytautui Landsbergiui į klausimą „O ką tauta pasakys“.

NEAPIBRĖŽTŲ SĄLYGŲ KONKURSAI

Po 1999 metų vyko daug konkursų Lukiškių aikštės pertvarkai be aiškesnio Valstybės dėmesio ir aiškesnės koncepcijos. Daug kalbėta ir bandyta statyti įvairius simbolius, tame tarpe paminklą Vyčiui (Valstybės herbui). Organizavo juos kas norėjo, darė kaip norėjo. Visi buvo specialistai. Tuo buvo švaistomas skulptorių laikas, švaistomos lėšos. Konkursų laimėtojais buvo: 2011, Rolandas Palekas, „2012, Vidmantas Gylikis, 1913 Gintaras Čaikauskas. Netrukus Vyriausybė nusprendė leisti Vilniaus savivaldybei skelbti pirkimą aikštės atnaujinimo darbams be architektūrinės idėjos (?!). Laimėjo bendrovė „Infes“ su partneriais „Ekstra statyba“ ir „Pamario restauratoriumi“. Rangovų paslaugos pirktos nepatvirtinus architektūrinės idėjos, nors įprastai daroma priešingai. Stebina tai, kad per 30 metų aikštės formavimo laikotarpį Niekas iš Lietuvos heraldikos komisijos nebuvo kviečiamas konsultacijoms, nors aikštės pagrindinis simbolis - Valstybės herbas.

PAMINKLO VYČIUI STATYMO VAJUS

Tai ilgiausiai užtrukęs ir betonu įsirėžęs į daugeli Lietuvos žmonių sąmonę vajus. Pagrindinis šios idėjos platintojas ir stūmikas Vyčio pastatymo komitetas, kartu su Lietuvos tremtinių ir politinių kalinių sąjunga. Idėjos koordinatorius, buvęs vyriausybės patarėjas Vilius Kavaliauskas. Jo teigimu: „jei Valstybė nesugeba pastatyti paminklo Vyčiui, pastatysime mes iš suaukotų lėšų“. Kaip ir gražu, jei ne ydinga pati idėja. Vytis yra pagrindinis Valstybės simbolis. Jis, kaip ir pati Valstybė gyvi ir jiems paminklo nereikia. Dideli raitelių paminklai statomi karalių, ar įžymių karžygių atminimui. Kartu tai vienas iš tradicinių paminklų žanrų. Bandydamas kalbėti Vyčio pastatymo komiteto projekto pristatyme Mažvydo bibliotekoje, į kurį primygtinai buvau kviečiamas – buvau nušvilptas. Vėliau sulaukiau komiteto narių Kasparo Genzbigelio ir Jono Zolubo šmeižto mano tėvo – politinio kalinio Stasio Každailio adresu. Toliau vyko komiteto stumiamas konkursas. Skirstytos vietos. Matėme puikią Gitenio Umbraso skulptūrą „Baltai“, kurią pavadinčiau skriejančiu raiteliu. Viskas būtų gerai jei ne tai, kad skulptūra neturi nieko bendra su Lietuvos Valstybės herbu, o tokia Valstybės herbo interpretacija tiesiogiai primena Mongolijos herbą. Raitelis Lietuvos herbe niekur neskrieja ir nieko nesivaiko. Jis yra kilęs iš valdovo herbo ir simbolizuoja brandų valdovą stabilioje heraldiškoje pozoje. Tokia europinės heraldikos tradicija. Kaip skulptūrinė kompozicija nemažiau vykęs Arūno Sakalausko kūrinys „Laisvės karys“. Pagal paminklų žanrą tai tipiškas paminklas konkrečiam karvedžiui, gal kunigaikščiui Vaidotui gynusiam Kauno pilį. Dėl šių savybių 2017 gegužės 11 lrytas.lt publikavau straipsnį „Vyčio paminklas tiktų Kauno santakai, bet ne Lukiškių aikštei“. Į tai atsiliepė Kauno meras Visvaldas Matijošaitis „Dėmesio centre“ 2017 m. gruodžio 6: myliu Kauną, bet myliu ir Lietuvą. Edmundas Jakilaitis, LRT laidoje „Mere, apie Lukiškių aikštės memorialą pastarosiomis savaitėmis jau iškalbėta iš visų pusių. Bet aiškumo dėlei, Vytis kitąmet stovės Kaune? Tai jau priimtas sprendimas? – Tikimės tą padaryti iki liepos 6 d“. Taip ir išjojo raitelis į Kauną, bet sustojo ne ten kur jam buvo skirta kaip kovotojui su amžiais iš vakarų Nemunu plūstančia kryžiuočių agresija - dviejų didžiausių Lietuvos upių santakoje, bet sustojo šalia Kauno pilies ir jai grasina. Ką padarysi. Užtai pigiau, nereikia atlikti didelių žemės darbų pačioje santakoje,

o prie pilies tokia „romantiška“ skulptūra - koks puikus fonas valdininkams prakalbas sakyti. Ar Jums irgi taip atrodo, gerbiamas mere Mtijošaiti?

NEĮPAREIGOJANTYS PIEŠINIAI IŠSAKYTOMS MINTIMS ILIUSTRUOTI.

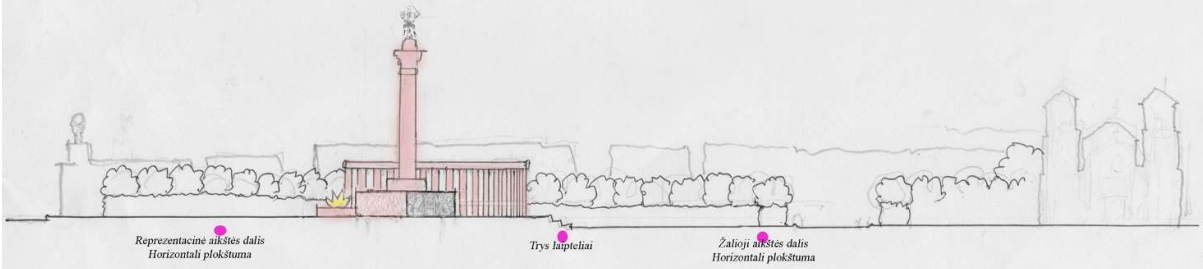
Man neteko matyti didelio paminklo nei dvigalviui ereliui, nei liūtui. Kalbant apie mūsų aikštę manau, kad vedantis jos formuotojas turėtų būti idėjinis-architektūrinis sprendimas su jį papildančiomis heraldinėmis, skulptūrinėmis ir augalinėmis kompozicijomis. Čia geriausiai matomos Valstybės simbolikos panaudojimo galimybės nuo didžiųjų formų iki detalių. Valstybės simbolis geriausiai įprasmina Valstybės aikštę. Tokio rango simbolių panaudojimo analogijų galime rasti šventovių architektūroje. Panagrinėkime kokia turėtų būti Valstybės herbo simbolio raiška aikštėje. Didelė raitelio skulptūra tradiciškai vaizduos konkretų karalių, ar karvedį, bet jokiu būdu netaps Valstybės simboliu. Remdamiesi heraldikos dėsniais pabandykime atsakyti į klausimą kuo lieka herbo simbolis išimtas iš skydo? Išimtas iš skydo raitelis lieka Valstybės simboliu. Šiandienos Valstybės herbo simbolis be skydo bus tik šiandienos Valstybės simboliu. Ar gali šis simbolis reprezentuoti valstybę? Oficialiuose dokumentuose-ne, bet simboliškai- taip. Ankstyviausias Valstybės simbolis be skydo, matomas seniausiose monetose žymi seną Lietuvos valstybingumo tradiciją. Tokį simbolį laikyčiau prasmingiausiu. Jis, kaip vienas seniausių Valstybės simbolių Europoje, geriausiai pabrėžtų garbų Valstybės amžių. Jis žmonių atpažįstamas ženklas ir savotiškai modernus. Toks tūrinis simbolis turėtų būti: sidabrinis, aikštės centre ir aukštai. Abejoju teiginiu, esą plokščia, stilizuota raitelio figūra negali tapti erdvine kompozicija. Čia jau skulptūrinės kompozicijos uždavinys, sukurti tūrinį ir atpažįstamą ženklą. Atsižvelgiant į Valstybės herbo spalvinę sudėtį būtų logiška aikštės ansamblyje naudoti dvi pagrindines medžiagas – raudoną granitą ir baltą nerūdijantį plieną.

VALSTYBĖS AIKŠTĖS LUKIŠKĖSE SAKRALUSIS CENTRAS

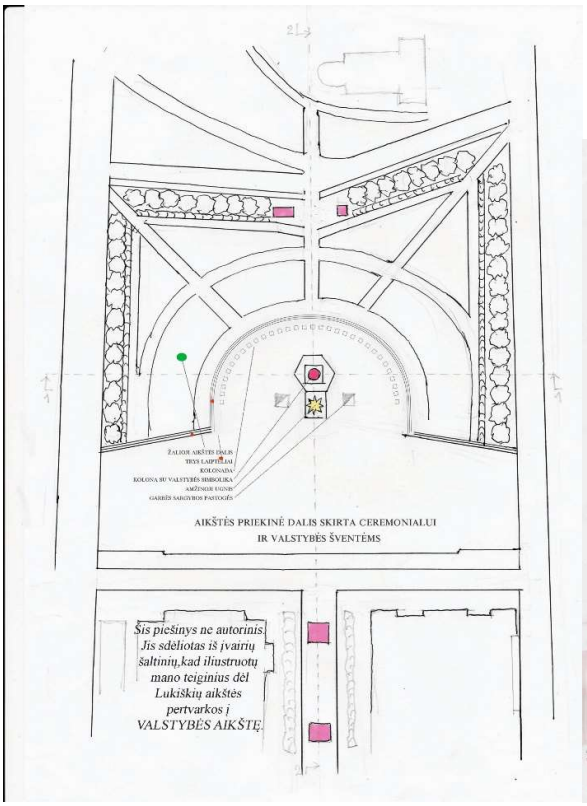
VAIZDAS NUO AUKŲ GATVĖS

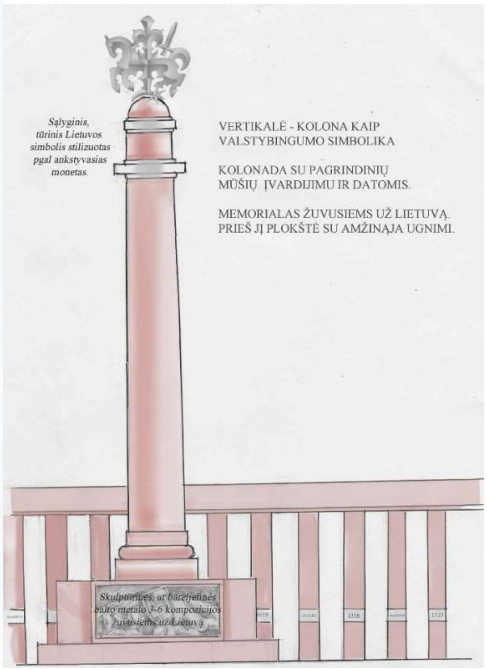

VAIZDAS NUO VASARIO 16 GATVĖS

Šis piešinys ne autorinis. Jis sudėliotas iš įvairių šaltinių, kad iliustruotų mano teiginius dėl Lukiškių aikštės pertvarkos į Valstybės aikštę.__

VALSTYBĖS AIKŠTĖS ANSAMBLIO NEREIKIA.- STATYSIME „BUNKERĮ“

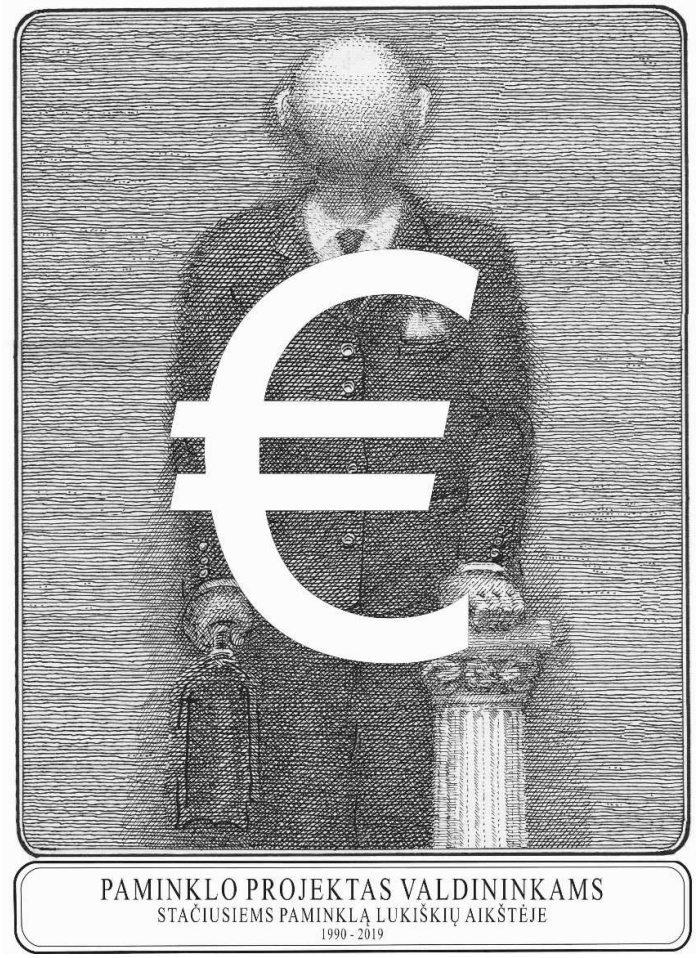
Žvelgiant neįdėmiai Vilniaus mero Remigijaus Šimašiaus veiksmai Lukiškių aikštėje atrodo primityvūs, net chaotiški, tačiau atidžiau pažvelgus matosi logiška seka ir tikslas bet kokia kaina užkirsti kelią Pagrindinės reprezentacinės Valstybės aikštės ansamblio sukūrimui visiems laikams, nepaisant 1999 metų Seimo nutarimo „Dėl Lukiškių aikštės funkcijų“. Šis dokumentas iki šiol yra galiojantis. Bandykime peržvelgti mero veiksmų seką.

1. Prigimtinė Lukiškių aikštės struktūra išcentruota.
2. Suformuotas bendras aikštės nuolydis nuo Gedimino prospekto iki apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčios. (Yra žinoma, kad ant pakalnės jokio sakralaus objekto statyti negalima.).
3. Nuolydis reprezentacinėje dalyje padengtas akmens danga.
4. Reprezentacinėje aikštės dalyje įrengtas požeminis fontanas.
5. Paskelbtas paskutinis konkursas ir laimėtojas - „bunkeris“ šalia fontano.
6. Kaip pasityčiojimas iš oponentų - aikštės reprezentacinėje dalyje supilta smėlio dėžė.

Ar minėtos pertvarkos vyko tik mero užgaida? Atidžiau pažvelkime į paskutinį konkursą. Jam talkino trys jėgos: liberalų partija, Šiuolaikinio meno centras ir to meto Kultūros ministerija. Tartum aikštė būtų jų nuosavybė, 2017 06 23 paskelbė „savo“ konkursą. Darbus koordinuoti pavedė ne kokiai kitai biudžetinei organizacijai, bet Šiuolaikinio meno centrui, arba postmodernizmo centrui, kuris kaip biudžetinė organizacija negali tarnauti vienai ideologijai. Šiuo veiksmu ministerija pati atrinko savo darbuotojus pagal asmenines pažiūras, kad lemtų konkurso galutinį rezultatą. Schema paprasta: “mūsų žmonės dirbs, mes patys ir nuspręsime”. Taip Kultūros ministerija, formuodama vertinimo komisijos sudėtį pagal savo darbuotojų asmenines pažiūras, įtakojo konkurso rezultatą: iš septynių jos pačios sudarytos komisijos narių 4 yra tiesiogiai, ar netiesiogiai susiję su ŠMC.

Įdomi detalė: savaitę prieš paskelbiant šį konkursą buvau iškviestas į Kultūros ministeriją ir apklaustas. Patalpoje buvo: viceministrė Gintautė Žemaitytė p. Viktoras Bachmetjevas, ir tautiškumo skyriaus vedėja Janina Krušinskaitė. Man išsakius savo požiūrį į aikštės problemą, buvau paleistas. Jokios polemikos, pastabos ar komentaro: nei kas, nei kodėl. Tikra kryžminė apklausa. Kitaip pavadinti to fakto negaliu, nes labai jau primena, kai dar studentas buvau iškviestas KGB ir apklaustas.

2019 rugsėjo 25 dieną Lukiškių aikštėje pristatytas liūdnojo vaizdo ir likimo „bunkerio“ fragmentas. Nuo pat pradžių buvo visiškai aišku, kad sumanymas beviltiškas, bet buvo stumte stumiamas miesto mero. Tikrai ne savo asmeninėmis lėšomis eilę metų taškėsi meras Šimašius. Neabejoju, kad tai miesto biudžeto lėšos. Kas gražins miestui padarytus nuostolius? Nepasisekė merui tik su smėliuku. Kas galėjo įtarti, kad smėliukas gali turėti detonuojančių savybių?

Šiandien, Seimui priėmus Pagrindinės ir reprezentacinės Valstybės aikštės įstatymo projektą, o Prezidentui jį patvirtinus, esu laimingas ir dėkoju visiems, atvėrusiems naujas galimybes šiam įstatymui įvykdyti lietuviškai ir profesionaliai. Tuo tikiu.

PS

Esu dailininkas grafikas daug dirbantis heraldikos srityje, todėl būsimuose aikštės pertvarkos konkursuose nedalyvausiu.

Arvydas Každailis. 2020 liepos 26

arvydas.kazdailis@gmail.com, tel.868365806